

## סימנא מילתא היא (הוריות יב)

גליון 469

בדרף יב. ת"ר אין מושחין את המלכים אלא על המעייין כדי שתמשך מלכותם שנאמר וכו'. אמר רבי אמי האי מאן דבעי לידע אי מסיק שתיה אי לא, ניתלי שרגא בעשרה יומי דבין ראש השנה ליום הכפורים בביתא דלא נשיב זיקא, אי משיך נהוריה נידע דמסיק שתיה. ומאן דבעי למיעבד בעיסקא ובעי לידע אי מצלח אי לא מצלח, לירבי תרנגולא, אי שמין ושפיר מצלח. האי מאן דבעי למיפק לאורחא ובעי למידע אי חזר ואתי לביתא אי לא, ניקום בביתא דחברא, אי חזי בבואה דבבואה לידע דהדר ואתי לביתא. ולא מילתא היא דלמא חלשא דעתיה ומיתרע מזליה. אמר אביי השתא דאמרת סימנא מילתא היא, לעולם יהא רגיל למיחזי בריש שתא קרא ורוביא כרתי וסילקא ותמרי. (גירסת הגמ' בכריתות ו. יהא רגיל איניש למיכל ריש שתא). ופירש"י ולא מילתא היא, דזימנא דאף על גב דלית ליה בבואה דבבואה הדר אתי, ואפי' הכי (והרש"ש הגיה ומשום הכי) לא ליעבד הכי דדילמא לא חזי בבואה דבבואה חלשה דעתיה ומיתרע מזליה ולא הדר אתי דמיתרע מזליה, דאי לא הוה עביד הכי לא הוי מיתרע מזליה והדר אתי הלכך לא ליעבד.

מבואר ברש"י דהא דאמרינן ולא מילתא היא קאי רק אמאן דבעי למיפק לאורחא.

מאידיך, במאירי כתב הרבה דברים הותרו לפעמים שהם דומים לנחש ולא מדרך נחש חלילה אלא דרך סימן לעורר בו לבבו להנהגה טובה וכו' אבל הדברים שנעשים כדרך נחש חלילה אין פקפוק באיסורם, והוא שאמר הנה על קצת בני אדם שכשמתחילין בסחורה מגדלין תרנגול על שם אותה סחורה, ואם הוא נעשה יפה בוטחים על הצלחתם. ושאר דברים הדומים לאלו שהוזכרו הנה אמר על כולם ולא מילתא היא כלומר ואין ראוי לבטוח על אלו ההבלים, ועשייתם אסורה על הדרך שבארנו בסנהדרין, והבוטח בד' חסד יסובבנו. המאירי לא למד כרש"י אלא ולא מילתא היא קאי על כל מה שנאמר לעיל ממנו, ולא רק אמאן דבעי למיפק לאורחא. ולרש"י היא עצה טובה שלא יעשה דבר שעלול להרע מזלו אבל למאירי הוא איסור ממש משום לא תנחשו. וכתב המאירי ואעפ"כ מותר לעשות בדרך של סימן, ולכן אמרו ליתן על שלחנו בליל ר"ה קרא רוביא וכו' וכדי שלא ליכשל בה לעשות דרך נחש תיקנו לומר עליהם דברים המעוררים לתשובה, ירבו זכויותינו וכדו'. וכל זה אינו אלא הערה שאין הדבר תלוי באמירה לכד רק בתשובה ומעשים טובים.

ובחידושי אגדות למהרש"א האריך לבאר למה אין כאן לתא דניחוש, והרי מבואר בסנהדרין (דף סה) פתו נפלה מפיו או מקלו נפלה מידו הוי ניחוש. וביאר דאם מתנה בדבר שאם כן כן ואם לא לא, הוי ניחוש, שתולה שיבוא הדבר בהחלט, ואינו כן דברחמי שמיא אפשר שישתנה לטובה אבל אם עושה עבור הצד הטוב כגון שאמר דאי משיך נהוריה מסיק שתא אבל לא קאמר אי לא משיך לא מסיק שתא אלא דאי נמי לא משיך נהוריה לא ידע אי מסיק שתא אי לא וכאילו לא עשה כלום, דלא יסמוך בניחוש לרעה (עיי"ש שביאר שהטוב בא ממנו ית' אבל הרע אינו יורד מן השמים אלא עון האדם מסלק מדת טובו מעצמו ולכן לא יצא הטוב מפי הקב"ה אבל הרע אינו בא בהחלט) ולכן עושים בר"ה כי הם לסימן טוב ואין בזה משום ניחוש. לפי המאירי גדר הניחוש הוא שסומך על הניחוש לגמרי שאם כן כן ואי לא לא. אבל אם אינו בוטח בשני הצדדים אלא עושה כדי לעורר עצמו לצד הטוב מותר. ולפי המהרש"א הטעם שמותר הוא כי אינו מזכיר כלל את הואם לא לא, ולכן לא הוי אלא לסימן טוב.

ובחידושי אגדות למהר"ל ביאר שהנהגת האדם היא רוחנית ויש לו מזל, והמזל נראה ע"י סימן, ומועיל סימן שעושה למטה שיהא דבק בטוב למעלה. ולכן מושחין על המעייין כי המעייין הוא מקום לקבל המשך ואם ימשח שם תמשך מלכותו. היות והמקום מוכן לטוב אז יכול לקבל שם טוב. והסימן מראה שהוא קרוב אל ההצלחה. ולכן נר שהוא דומה אל הנשמה אי משיך נהוריה סימן לו שהוא חי, והתרנגול זריז ונקרא גבר, וכל עסק צריך זירוז ולכן סימנא כי הא מילתא היא. ולכן בראש השנה מביא דברים שהם גדלים שיהא לסימן

שיגדל, ורוביא הוא בבנים וכתתי שיכרתו שונאיו. והוא מתחבר לסימן הטוב ע"י אכילה שאין יותר חיבור ממנו ויהו אליו לטובה. והביא מהרמב"ן (בפר' לך לך) שהנביאים היו עושים סימנים שיהיו לטוב להם. במהר"ל מבואר שיש בדברים המוזכרים בגמ' עניינים של ברכה ולכן הם מועילים. גם בבאר הגולה (באר ב פרק ז) כתב שהוא על דרך הרמב"ן שנביאים עושים דברים לסימן שיהא נגמר הדבר, שתקיים הנבואה. דע"י הסימן יצא לפועל הטוב, וזהו ענין הסימנים ואין זה ניחוש אלא הכנה שתצא הגזירה הטובה. וכן כתב בחיי אדם (כלל קלט סי' ו) וכיון שהוא תחילת שנה נוהגין לעשות לסימן טוב לאכול דברים הרומזים לזה והטעם לזה עיין ברמב"ן תחילת לך לך מש"כ דע כי כל גזירות עירין משיצא למטה סימן לזה לא ישתנה בשום אופן וזה נ"ל ברור שהוא הטעם שאמרו רז"ל השתא דאמרת סימנא מילתא, עכ"ל.

ולפי"ז ענין סימנא מילתא אינו קשור לניחוש כלל אלא הוא דרך לידבק בטוב ולהצליח. ובספר חסידים (אות נט) כתב ואותם הנודרים כשיש מיחוש ראש שלא יאכלו עוד מראש של בהמה או כשהם חולים מבני מעים אינם אוכלים בני מעים הרי זה מדרכי האמורי אלא בטח בהקב"ה והוא ירפאך ואין לנו ניחוש אלא במה שאמרו חכמים כענין שאמרו בראש השנה יאכלו ראש איל על שם נהיה לראש וכו' מיני מתוקים ע"ש שנה מתוקה וכו' וכן ירבה תנגולא וכו' וכן ידלק נר בבית דלא נשיבה זיקא וכו', עכ"ל. משמע שבעצם זה כן דרך ניחוש אלא שמה שאמרו חז"ל מותר אבל מה שלא כתוב אסור.

ובפירוש המהר"ל על התורה (גור אריה בראשית כד, יד) כתב דאין איסור ניחוש רק כאשר אין שום טעם לדבר אבל אם עושה דבר שמסתבר מותר, ולכן אליעזר שאמר והיה הנערה וכו' שאם תהיה גומלת חסד הרי היא ראויה לבית אברהם אין בזה שום איסור. והיינו דכשעושה דבר ותולה אותו בסימן לכאור' הוי ניחוש, ועל זה תירץ שניחוש הוא רק כשתולה בדברי הבל. מבואר במהר"ל שכשעושה על תנאי הוי ניחוש אלא שאם עושה דבר המסתבר אינו בכלל האיסור אבל סימנא מילתא הוא דבר אחר שעושה הכנה כדי להצליח. בגמ' בחולין (דף צה:) והאמר רב כל נחש שאינו כאליעזר עבד אברהם וכיונתן בן שאול (שאמר אם יאמרו עלו עלינו ועלינו) אינו נחש. והקשו שם בתוס' (בד"ה כאליעזר וכו') וא"ת אליעזר היאך ניחש וכו' וי"ל דההוא תנא סבר שלא נתן לה הצמידים עד שהגידה לו בת מי את. והיינו דלא סמך על הסימן ולכן היה מותר. ואילו היה סומך רק על הסימן היה אסור. (ועי' ברש"י שכתב כל נחש שאינו סומך עליו ממש כאליעזר וכו' משמע כדברי המאירי דכשאינו תולה ממש בשני הצדדים אין איסור).

אבל בחי' הר"ן כתב שכל האיסור הוא רק כשתולה בסימן שאין הסברא נותנת שיהא בהם גרם תועלת או נזק כגון פתו נפל מידו שזה מדרכי האמורי אבל הלוקח סימנין בדבר שהסברא נודעת שהן מוריין תועלת הדבר או נזקו, אין זה נחש, שכל עסקי העולם כך הם, שהרי האומר שאם ירדו גשמים לא אצא לדרך ואם לאו אצא לדרך אין זה נחש אלא מנהגו של עולם. ואליעזר עבד אברהם ויונתן בן שאול וכיוצא מזה תלו מעשיהם, שאליעזר ידע שלא היו מזווגין אשה ליצחק אבינו אלא הוגנת לו ולפיכך לקח סימן לעצמו שאם תהא כל כך נאה במעשיה ושלמה במדותיה וכו' אותה היא שהזמינו מן השמים ליצחק וכן ביונתן שבדק אם הם יראים ממארב (עיי"ש). וכוונת הגמ' שכל שאינו סומך על מעשיו ממש כמו שהם עשו בדבר המותר אינו נחש. הרי שדברי הגור אריה מפורשים בר"ן. אבל לתוס' גם בכה"ג אסור אם סמך רק על הסימן.

ובפירוש הרד"ק (שמואל א, יד, ט) כתב שאם נותן לעצמו סימן מראש אינו ניחוש, וניחוש הוא רק אם קרה משהו ובגלל זה חושש כמו פתו נפלה מפיו דזה אסור כי חושש שזה מטיב או מריע אבל אם ירצה אדם לעשות מעשה ועשה דבר אחד לאות וסימן למעשה ההוא כדי לחזק לבו ולעורר לבו לדבר ההוא הדבר מותר. והוסיף דאילו היו אליעזר ויונתן עושים דבר רע לא היה עונה אותן הקב"ה כהוגן ומסייע את מעשיהם. וביאר דמה שאמרו בגמ' דהוי נחש כך פירושו כל נחש וסימן שהוא אינו עושה אותו סימן לעצמו מתחילה כמו שעשה אליעזר ויונתן אינו נחש וסימן ואין לסמוך עליו או לחוש ממנו אם יבא מאליו (עיי"ש). ויוצא חידוש בפשט בגמ' שאין הפשט שרק כעין אליעזר הוי איסור נחש אלא אדרבה אם אינו מתנה מראש כמו שהתנה אליעזר אינו נחש פי' שאין לסמוך עליו. ואם יסמוך עליו בכה"ג עובר באיסור ניחוש וכמו שכתב בתחילה שאם קרה משהו וחושש אסור. אבל העושה כאליעזר אינו באיסור ניחוש ומותר לסמוך בכה"ג.